

Universal Declaration of Human Rights - Dagbani

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

ZAL'SHEŊA ƊAN KPAŊSIR' ZOSIMDI NI NANGBAN YINI ANDUNIA TINGBANA SUNSUUNI

LAHABAL' TUULI

Ƴelimaŋli, beɓigu kam yi yen mali kɔre ni dariza zaŋ n chaŋ sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bɔbbu ni tab' muysubu yirun yirun. Din lan pahi, di bi tu ka bɔliyoli be be nimdi ni. Din nyaanɔ, di bi lan tu ka zab chɔyima ɔan ka alifaani gɔr be be sunsuuni. Ƴeltɔy' yoya lala n yi dɔysi nam tɔbu, ka bebu kɔŋ tulaale. Sal-nim yi lihi mi zem zal' sheŋa ɔan be litaafi ɔɔ ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Ashee tɔysigu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muysigu sayim zosimdi ka sokam ti zɔr' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti niŋ kookali niŋ ti suhu ni, ka zal' sheŋa ɔankam be litaafi ɔɔ ni daalifaani tabili sokam. Zal' sheŋa din be litaafi ɔɔ ni lan nyela din tɔŋdi aminsi ni zosimdi ka bukaata kam maana.

Tingbana Nangban Yini Layingu sheli be ni bɔli yubɔlig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbɔŋ ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' sheŋa ɔan zaa nye ɔan kpaŋsir zosimdi ni tɔysigu tingbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paya bi gari doo, doo mi bi gari paya. Be zaa la yim. Ni dinzugu be bɔr' ni yeda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuɣu, ka yelli kam ku nyar ti. Din ni kpaŋsi ka zal' sheŋa ɔan be litaafi ɔɔ ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ɔɔ ka di kpe o tibili ni venyelinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,

Jeneral Asembli Layingu ni di

ti sokam lahabali ka dama

ZAL' SHEŊA ƊAN BE LITAABI ƊO NI ƊO NYELA

ɔan ni niŋ tingbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili layingu balibu kam zaŋim zal' sheŋa ɔan be litaafi ɔɔ ni n-niŋ waazibu, ka bɔ daliri din ni che ka ɔa niŋ bayaana ni achiika: Wulingpuhili, Wulinguhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luɣulikam. Amaa Zal' sheŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mbɔŋɔ.

N-dam 1

Sal' la sala. Behig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizɔbo be sokam sani; ka nambɔyɔ beni. Suhubɔhibo mi bi lan kɔŋ yigunaadam kam sani. Dinzugu dimbɔŋɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ɔɔ ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaŋ n chaŋ beɓigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biehim paya; so mi di zaŋ o daadiini din par' o n zaŋ bɔbi o taba, o yaa zuɣu. So mi di tehi ni o behig' bee o buni bee o dɔyim dahibarka bee o bilichiinsi zuɣu o mali yiko din zemdi o kpee bee n zaysir' o.

Din nyaanɔ di ka soli ka so zem o kpee ni o tiŋ viel' zuɣu. Nyun ya-nim nya suman-tali di pirim ni o ya nyays' zuɣu n lihi zem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtini.

N-ta 3

So di pirim o wɔyiritali zuɣu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' behig' ka zal' shɛɲa ɲan be kpe bi ti o yelli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawɣili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n sayi ni so zaɲ o ygunaadam kpee niɲ o bilaa; dama dabtim daawabu gariya ka di bi pɔra. Dinzuɣu, taali n nye li ni achiika ni nir' kɔhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan sayi ni be niɲ so alaka bee fukumsi biɛɣu din ka albarika di tooni ni di nyaanɲa.

N-yobu 6

Zaɲ n chaɲ dunia-yili lɔɔ bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka be tooi pii kaɣili ti so, ka pii dɔɣu n ti so. Baɲ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopɔin 7

Zaɲ n chaɲ zal' shɛɲa ɲan be kundi puuni, yelli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yelimanɲi, di bi doli ziri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampielli dini ka la di kɔ ka che Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi sayi ni yelwums' chɔɣima zuɣu be niɲim nir' fukumsi, bee n kpeɲ' o duu, bee n kar o o yaannim tiɲ' ni, o ba-nim tiɲ' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni solibeni ka nir ni bɔ soya n tahi o sariya ben ni di li luyusheli ka zualinsi kani, be yi di o sariya ka di bi tiyi o nini.

Piniyini 11

1. Kootu yi di nir' sariya, n yi kpeɲ o la sarika, o mali yiko din zabiri oman zuɣu, n bɔr lɔya-nima, ka be zaani o nyaanɲa; ka naɣila ɲun gba nyami ka lala nyela niɲgbuɲ-duyili.

2. Zaligu lan yeli ni di ka soli ka be niɲ nir fitiina ka di lan bi tum m birigi tingban sheli puuni o ni zia maa zal' sheli; bee zal' shɛɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni. Nir yi tum m-birigi zaligu, be darigi' o tibili la zaligu kundi ni buɣsi ni be niɲim o shɛm.

Pinaayi 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka be vihi nir' ni be baɲ ashili sheli din nye o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashhiya; bee n vihi o washiika shɛɲa ɲan nye o dini; bee n bɔ daliri n filim n filim o yoli. Zal shɛɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni ze la sokam nyaanɲa pa yino kɔ nyaanɲ' ka ɲa zeya.

Pinaata 13

1. Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tiɲ ɲan nuu be zal' shɛɲa ɲan zali ɲɔ ni.

2. Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tiɲduya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

1. Zal' shɛŋa ŋan be kpe lan wuhi ni nir mali soli din zaŋdi o nyɛvili n zɔr tiligira ka tiŋ sheli o ni zɔ n kuli maa nim tɔɣi n deeg' o.
2. Laabida, ŋunkam yi kpuyi napɔŋ lala yi tummi n birigi o tingbɔŋ zal' sheli bee Tingbana zaasa Nangban yini layingu zal' sheli, o nyɛ la o takahi bindi maa, dinzuɣu, o ni va o bini.

Pinaau 15

1. Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpehiri omanɔ zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.
2. Di di pirim shɛb' bee so suhuyubu zuɣu n mɔŋ so yiko din ni chɛ ka o tooi kali omanɔ n kpehi zuliya sheli' puuni o suhu ni yu.

Pinaayobu 16

1. Zaligu maa lan wuhi ni pay' kam ni doo kam: Kpuŋkpana waamaa Saɣayɛlga mali yiko din kpuyiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' shɛ ŋa din be kpe ni sɔŋdi dɔɔ shɛm, di sɔŋdi pay' gba la lala.
2. Zaligu lan kpaŋsi yɛltɔɣ' sheli. Yɛda ni yɛda shee, doo mali soli din kpuyiri o suhuyubu paya.
3. Zaligu lan wuh ni doo mini paya n yi layim n nam tuŋ. Ni dinzuɣu, nama dahilibarka puuni, ni bɛ su dɔɔ mini pay' zaami.

Pinaayopɔin 17

1. Nir mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' shɛb' pahiri omanɔ zuɣu ka bɛ kper' wolima ni.
2. Dunia yɛlwumsa ŋun zuɣu ni ninvuɣ' yino suhuyubu zuɣu, soli kani ka bɛ ni tooi fa nir' daazia.

Pisaayika 18

Behig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bɔbi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan jɛ adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yɛm. Limama-nim mali soli din kpaŋsir' bɛ daadiini ka jɛmɔdi Naawuni bɛ daaŋkaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaŋsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni bɔr' luyusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

1. Layingu dinkam gbibi maaligu, litaafi ŋɔ kpaŋsir' li ka zɛ di nyaŋa.
2. Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuɣu muysir' o ni o kpehi di ni.

Pishi-ni-yini 21

1. Zaŋ n chaŋ tingbɔŋ puuni daalizama ni nyɛ shɛŋa zaa, soli kani ka di mɔŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nyɛ li.
2. Tingbɔŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nyɛ waazibu. Bɛ suhuyubu maa ka bɛ maali tumdi tuma.
3. Litaafi ŋɔ lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yɛn gbaai din vootim' vootir' maŋli n gbaai gbaaibu din ni zaŋ n tum tuma.

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpaŋsi ni sokam mali soli din kuuni o tiŋ zuɣu; dama be zali tiŋgbɔŋ la ni so kam bukaata maani zuɣu. Ni dinzuɣu, tiŋgbɔŋ niima nyela tiŋgbɔŋ zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

1. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka bɔm o suhuyubu tuma din nye din ni sɔŋ o ka sɔŋ o mulichi. Sokam lan mali soli din duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.
2. Nir' wɔligu bini ni nye sheli, di ka soli ka so tooi mɔŋ o li.
3. Tumtumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yɔri o la yɔ' sheŋa din ni sayi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ŋmani di gbaairi o la ka be sɔŋ o zaligu ni buyi shem kundi ni.
4. Tiŋgbɔŋ kam mulichi mali yiko, sɔŋsim soli zuɣu, din zaani be dintɔli layiŋgu sheli be ni bɔɔni Siliminsili ni ni Treid Yunions la ka di zabiri be tumtumdi zuɣu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daaŋkɔli tariga ka tummi tuma saha, din nyaanɔ ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

1. Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuɣu. Ni dinzuɣu, sokam mali yiko din bɔri alaafɛ soya; dama a laa fɛe n nye binsheɣukam. Sokam lan mali yiko din wɔlindi puzuri ni sutura zuɣu, ni yili zuɣu, ni dinkam nye din maani ka pahiri behigu. Zaŋ n chaŋ gu-man daashiya mi polo, ni kɔŋsim doro, gbariginsim, dakɔlim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni sɔŋdi sokam-mi.
2. Zaŋ n chaŋ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia dɔyibu tɔ, dinzuɣu, bia kam, sheeje ni ŋun mi o ba zaa, zal' sheŋa naŋ litaafi ŋɔ ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuɣu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tiŋgbɔŋ nuu pa be zuɣu shem, ban ɔi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

1. Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din bɔhindi karɔŋ. Gommanti n su yiko ni be yɔ sikuru bihi zuɣu ban na piini karɔŋ; ka na bi karim n chaŋ katiŋa la, zaa zuɣu. Talahi n nye li ni sokam tɔhi o bia sikuru. Tuun baŋsim sikuru-nim bi kɔŋ tiŋ kam puuni din dolisir' ban zuɣuri gɔr' ne n-ne la, ka be karindi n baŋdi venyeŋga.
2. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni yeliya, ni di veeni ka baŋsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurim soya ni nye sheŋa; ka ti wumdi kpamb' yeligu, ka suɣulo be sokam sani ka tɔysigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Musulim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chefirnim sunsuuni, ka Tiŋgbana Naŋgbɔŋ Yini Layiŋgu la nia kam pali.
3. Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karɔŋbaŋsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheŋa ŋan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ŋɔ kpaŋsi n nyaŋ binsheɣukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

1. Njankam suhu yu ni o kpaŋsi o kali soya bee o diem dien sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi niŋ o yubu ka taali kani.
2. Njankam kpaŋsir' oman zaŋ n chaŋ baŋsim polo, ni njankam lan kpaŋdi oman zaŋ n chaŋ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaŋ n chaŋ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

Zal' shɛɲa ɲankam be litaafi bil' ɲɔ ni nyɛla ti zaasa fali, dinzuɣu sokam ni tooi nyu bara n bahi ɲa.

Pihita-yini-ka 29

1. Bɔbigu shee, sokam mal' la o soli din kpaɲsir' o ka sɔɲd' o, ka o bebu mali daɲko.
2. Soli kani ka so tooi yɛli ni o yu omanɲ n-ti yaɣi. Yɛlli yi zani, ka bɛ yɛn vihi yɛlli maa, zaligu ni zali shɛm ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yɛlli maa ka di ta sokam yɛm.
3. Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa taɣi Yunaitid Neishins bee Tiɲgbana Naɲgban Yini Laɣiɲgu ni buɣsi shɛm litaafi bil' ɲɔ ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama bɛ bi zali zal' shɛɲa ɲan be kpe ɲɔ la nin yino kɔ suɣu, sokam zuɣu ka bɛ zali ɲa. Dinzuɣu, zal' shɛɲa ɲan be kpe maa ka bibiɛlim soya zuɣu, bee tiɲɲmɔɲ soli zuɣu. Dinzuɣu sokam luɣim tibili venyɛliɲga n wum ka di chib' o.
